

6. Maltby R. Tibullus: Elegies : Text, introduction and commentary / R. Maltby. – Cambridge : Francis Cairns, 2002 – XII, 529 p. – (ARCA, 41).
7. Wifstrand Schiebe M. Das ideale Dasein bei Tibull und die Goldzeitkonzeption Vergils / M. Wifstrand Schiebe. – Uppsala : Uppsala Universitet, 1981. – 163 p. – (Acta Universitatis Upsaliensis. – Studia Latina Upsaliensia, 13).

Анотація

Аналізується образ культурного золотого віку у римського елегіка Тібулла. Образ постає як світ подоланих меж (між людиною і природою) і локального відновлення гармонії в межах уже посталого залізного віку. Його незмінно характеризує наявність меж, але одночасно і наявність засобів, що частково і локально їх долають. Відмова зовнішнього світу (несамоплідність природи) долається через насилля над самим собою (праця), а насилля (війна, спричинена жадобою) – самовідмовою, самостримуванням.

Ключові слова: Тібулл, культурний золотий вік, римська елегія, художній світ.

Аннотация

Анализируется образ культурного золотого века у римского элегика Тибулла. Образ формируется как мир преодоленных границ (между человеком и природой) и локального возобновления гармонии в пределах уже возникшего железного века. Он неизменно характеризуется наличием границ, но, в то же время, и наличием средств, которые частично и локально их преодолевают. Отказ внешнего мира (несамоплодность природы) преодолевается насиллием над самим собою (труд), а насиллие (война как следствие жадности) – самоотказом, сдержанием.

Ключевые слова: Тибулл, культурный золотой век, римская элегия, художественный мир.

Summary

The image of the Cultural Golden Age in Tibullus is analyzed. It appears as a realm of overcome boundaries (between man and nature) and locally restored harmony within the scope of the already arisen Iron Age. It is always characterized with certain boundaries, but in the same time, there are always means to partially and locally overcome them. The reluctance of the environment is overcome with violence against oneself (physical labour), and the violence (greed-driven war) – with self-refusal and self-abstention.

Keywords: Tibullus, Cultural Golden Age, Roman elegy, artistic realm.

УДК.821.161.2

Карабович Т.,
доктор гуманітарних наук,
Університет Марії Кюрі-Склодовської
(Люблін, Польща)

ДЕКОНСТРУКЦІЯ МОТИВІВ НОСТАЛЬГІЇ ТА ВИГНАННЯ У ТВОРЧОСТІ ПОЕТЕСИ ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ

Постановка проблеми та її значення. Деконструкція мотивів ностальгії та вигнання у творчості поетеси Емми Андієвської займає важливе місце. Мотиви ностальгії та вигнання є присутні у творах поетів української еміграції, друзів Емми Андієвської, членів Нью-Йоркської групи: Віри Вовк, Богдана Бойчука, Жени Васильківської Богдана Рубчака та Юрія Тарнавського.

Аналіз творів у деконструкційному ключі, запропонував французький філософ Жак Дерріда. Його творча настанова полягала переважно у виявленні прихованих суперечностей у текстах. Метою було показати можливість неоднозначної інтерпретації

досліджуваних текстів. Французький філософ однак уникав точного визначення деконструкції, оскільки у ній потрібно було використовувати ту саму мову, яку він критикував. Народжувалася, отже, тонка лінія риторичного запитання, чи деконструкція використовує в сучасній філософії та літературній критиці всі її доступні настанови.

Аналіз публікацій та досліджень. Деконструкція мотивів ностальгії та вигнання у творчості Емми Андієвської є темою новою та досі недослідженою. Тему можна співставити зі сформульованою Юрієм Тарнавським, ідеєю на основі ранніх творів та сонетів Емми Андієвської про існування “українського сюрреалізму”, і визначити її в контексті вибраних досліджень українських літературознавців: О. Астаф’єва [5], В. Державина [2], М. Ревакович [4; 6], М. Р. Стеха [7], Д. Гусар-Струка [8], та О. Шаф [9] і співторців Нью-Йоркської групи, які займалися літературною критикою Б. Бойчука та Б. Рубчака [3].

У конкретній темі, досліджується антропологічну схему, яка визначає культурологічну категорію, деконструкцію мотивів ностальгії та вигнання у творчості Емми Андієвської. Для дослідження вибрано ранній період творчості поетеси, коли Емма Андієвська писала верлібри. Їх Богдан Бойчук розглядав як приклад яскравих поетичних світил в українській літературі, що описували втрачену Україну в контексті мотивів ностальгії та вигнання [10, 220–224].

Метою статті є визначити важливість деконструкції як теми, що цікавила Емму Андієвську. **Завдання** статті полягає в тому, щоб дослідити та показати деконструкцію мотивів ностальгії та вигнання у літературному дискурсі Емми Андієвської та її творчий контекст з Нью-Йоркською групою. Емма Андієвська як поетеса, піддавала деконструкції еміграцію – вона не відчувала себе емігранткою, та не вважалася членом Нью-Йоркської групи, хоча жила у Мюнхені та друкувалася у всіх спільних виданнях та антологіях групи. Їй не дошкуляла у Мюнхені самотність та відсутність українського середовища хоча її творчість несла глибоку ностальгію за Україною, а тема вигнання з Аркадії дитинства була присутня на сторінках поетичних книг авторки. Тема втрати, зруйнованого війною рідного дому домінувала у перших поетичних кроках, а одночасно показувала літературну самостійність авторки та велике бажання врятувати від забуття найменші реліквії українського минулого. Це стосується зокрема введення до творчого дискурсу рідкісних, призабутих і говіркових слів, або назв предметів з минулого, які вийшли з мовного вжитку і призабулися [10, 220–224].

Виклад основного матеріалу. Дослідження деконструкції мотивів ностальгії та вигнання у творчості Емми Андієвської спирається на вибраних творах поетеси, або на їх фрагментах: “Погляд”, “Погонія”, “Проміжне” та “Зимомою пішки” і “xxx Як гаснуть вогні”. Добірка віршів не є випадкова, вона вписується у важливий поетичний фонд Емми Андієвської, на який звернули увагу літературознавці та історики української літератури [1].

Поетеса та художниця Емма Іванівна Андієвська народилася 19 березня 1931 році в місті Сталіно на Донбасі (нині Донецьк). Дитинство та початок війни провела у Києві та у кількох місцевостях над Дніпром, між іншими – у історичному княжому Вишгороді, де зустрілася з живою українською мовою з рідною традицією

та фольклором. У способі життя поза містом, в дозрілому вже віці підкреслювала свідомий вибір українства як її душевної настанови. Війну, яка застала її в Києві, бачила трагічними очима вразливої на дійсність дитини. В особливий незабутній спосіб запам'ятала зруйнований урядовий центр Верхнього Києва та Хрещатик, і підірваний старовинний Успенський собор у Києво-Печерський лаврі. Цей досвід став пізніше мотивом багатьох творів поетеси, тим більше, що під час війни загинув її батько. У 1943 році мати Емми Андієвської наважується на сміливий крок, щоб виїхати з майбутньою поетесою та її братом останнім німецьким ешалоном з Києва до Німеччини. Тяжка дорога втікачів пролягла тоді до Берліна – через Ковель на Волині, поруйновану Варшаву та польське місто Познань. Столиця Німеччини виявилась зруйнована бомбардуванням союзників, і переповнена втікачами зі сходу. Після кількох місяців злободенного поневіряння у місті, поетеса була свідком входу до нього Червоної армії та капітуляції німців. Було небезпечно лишатися у радянській зоні Берліна, тому родина переїхала спочатку до табору переміщених осіб у Міттенвальді, а потім до Мюнхена, а наступним етапом втечі була Франція та Париж. Мати поетеси вирішила покинути Європу і кораблем з дітьми подалася до США, де кілька років жила у Нью-Йорку. Тут дозрів та сформулювався світогляд поетичних та художніх образів Емми Андієвської у високо індивідуальній манері. Тут наприкінці 50-х рр., вона зустріла Богдана Бойчука, Юрія Тарнавського, Патрицію Килину та Богдана Рубчака, майбутніх членів Нью-Йоркської групи [10, 160–168].

З літературного контексту цієї зустрічі виросло членство Емми Андієвської у Нью-Йоркській групі та своєрідна окремішність у цьому українському еміграційному елітному літературному об'єднанні. Тим більше, що зустріч з її членами відбулася у Нью-Йорку, коли поетеса опублікувала вже дебютну збірку віршів “Поезії” (1951) та прозу у томі “Подорож” (1955). Члени майбутньої Нью-Йоркської групи не мали ще тоді виданих збірок поезії, і ставилися до Емми Андієвської зі своєрідною поетичною естимою. У цьому періоді Емма Андієвська познайомилася з майбутнім головним редактором журналу “Сучасність” Іваном Кошелівцем, з яким у 1959 році одружилася і переїхала на постійне проживання до Мюнхена. Тут до пенсії працювала в українській редакції радіо “Свобода”. У Мюнхені написала численні збірки, які після 1991 року почала видавати в Україні.

Повернення зі США до Європи та життя у Мюнхені зумовило її вороття до мотивів ностальгії та вигнання у творчості, і водночас дистанцію до них через деконструкцію. Пошуком літературного вислову поетеси стали сюрреалізм та герметизм [7, 82].

Вірші Емми Андієвської вважалися іншими членами Нью-Йоркської групи важливою часткою літературного еміграційного процесу. Поетеса, незважаючи на те, що не була пов'язана з програмою групи, була визнана поряд Юрія Тарнавського основним теоретиком сюрреалізму. Юрій Тарнавський на основі ранніх творів та сонетів Емми Андієвської сформулював ідею про існування “українського сюрреалізму”, як різновиду цього напрямку взагалі.

Досвід здобутий жорстокими дорогами війни, був у Емми Андієвської як поетеси складнішим, ніж у решти членів Нью-Йоркської групи. Вона пройшла

довгий шлях поневірянь тяжко хворої дитини з Донецька (Сталіно) через Київ, щоб потім молодою дівчиною опинитися в еміграції у США та в Мюнхені. Сфера зацікавлення словом та його семантикою, давала відчуття, що твір повинен мати філософську сутність, небанальну читабельність і внутрішню поліфонію. Тому поетеса створила власний світ поетичних та художніх образів у високо індивідуальній манері. Мотиви ностальгії та вигнання існували поруч філософських, духовних та містичних тем, і були головними у творчості Емми Андієвської. Через цю творчу настанову авторка належала до важливих представників модернізму в українській літературі другої половини ХХ ст. [8, 216–223].

Важливість деконструкції теми ностальгії та вигнання у літературному дискурсі Емми Андієвської визначав вірш “Погляд”. У творі поетеса у звичній для себе індивідуальній манері додавала до поетичного змісту сюрреалізм, як різновид своєї творчості взагалі. Деконструкція теми ностальгії та вигнання показувала, що все на світі є умовне, хоча існує як відвічне живе плетиво. Володимир Державін писав, що важливим складником прочитання поезії Емми Андієвської є поняття про культурний “шлейф речей”, тобто про живу історію предметів в культурах різних народів та асоціації з цими предметами. Він говорив, що авторка згадує багато буденних предметів: хліб, вино, чайник, приписуючи їм глибокий містичний та культурно-історичний зміст (вони є наче живі істоти) і цим ставлячи їх у загальний метафізичний контекст. Одним із часто вживаних мотивів як у поезії, так і художній творчості авторки є “олюднення речей” [2, 99].

Крізь небуття перехопивши віддих, / Явити ротом канни, коней, риби, / Хай істукани, всесвіту нероби, / Як рукавичку, вивертають воду. / Навиворіт, щоб там, де щойно вади, / Гуло від крил щавлевих, щоб від крелі / Уздовж до кості всю ріку відкріло / І вставило в глеки пожежних зведень, /.../ (“Погляд”) [1, 19].

Герой творів Емми Андієвської, існував у магічному світі деконструкції. На його психіку діяла система знаків і символів, прийнятих поетесою з навколишньої жорстокої дійсності. Подорож дорогами війни не була простою мандрівкою, людське життя межувало зі смертю, а невідома назагал доля була подібна до безжалісної стихії. Такі святості, як: рідня, релігія, рідна мова, батьківщина, знаходилися у цьому жорстокому світі під загрозою втрати. Людина залишалася самотнім островом серед небезпек та зла:

Над світом вибухає лезо. / Чавунних вод сирі залози / Повільними коржами лізуть. / Пахтить лоза. Дідок на лузі / Сокирою руба морозиво / Світанку: “Де ти забарився?” / Дорога вогником знялася. / Жене в повітрі кінь з маляси / Через тераси і тарелі – / Жовток всесвітній розпороли. (“Погонія”) [1, 33].

Поетеса у багатьох своїх творах використовувала мотиви з Апокаліпсису, вказуючи на різку символіку апокаліптичного вершника: “Жене в повітрі кінь з маляси / Через тераси і тарелі”. Зміст “Одкровення св. Івана” чергувався з системою знаків та символів, які поетеса дистанціювала до мотивів ностальгії та вигнання. Ці мотиви об’єднував занадто лаконічний релігійний дискурс Емми Андієвської у колі інших поетів Нью-Йоркської групи. Поетеса зосереджувалася на сюрреалізмі, вдосконалювала його темами глибоко закладеними у свідомості цілої цивілізації,

а не тільки в українській культурі. Вона хотіла показати актуальність подій Апокаліпсису та його зашифрований код у післявоєнній Європі другої половини ХХ ст. Тому говорила, що у періодах глобальних потрясінь, які переживає людство, зміст Апокаліпсису відповідно поповнюється жахіттям актуальних подій:

Завіхрені, складні і Прості – /.../ Відлучені від вух і пащек / Всі верхи на стеблині проса / Прямують пошестю на присуд: / Хай решето нетлінних суджень / Суттєві відсіває риси... / Від декого самі лиш вуса / Ідуть вгору (і ті ще луснуть!) / Внизу з кружал плескатих лисин, / Неначе сплесканих навмисне, / Олію наливають в миски. / До серця ллють і ллють до мозку /.../ (“Проміжне”) [1, 34].

Мотив вигнання поетеса описує ключем сюрреалізму. Цей мотив – як деконструкція, у творі “Проміжне” супроводжує приниження та страх. Людина як мандрівний предмет долі є позбавлена захисту та приватності. Звернула на це увагу Ольга Шаф пишучи, що ключем сюрреалізму у Емми Андіївської є круглий час. Теорія круглого часу Емми Андіївської висловлюється авторкою в сонетах та прозовій творчості. Згідно з цією теорією, минуле, сучасне та майбутнє відбуваються одночасно. Таким чином, сам час не є лінійним з одностороннім напрямком протікання, а натомість “круглим” і одночасним [9]:

Сніг турнув тернових шершнів, / Загубивши в бездні ноги / Шерсть повітря смертю шерхне. / Сніг – зими клепають нігті. (“Зимою пішки”) [4, 32–33].

Ця картина, здається, ясно показувала пересічні дороги вигнанців, які прямували на Захід, вибираючи еміграцію, натомість інші змушені були йти в Сибір, зникаючи без сліду в снігах каторги ХХ століття. Простір цієї нескінченої дороги визначила війна. Через нею також чітко визначилася модель світу, де рідний дім не існував, а джерела правди життя були порушені і понівечені. Ситуація відчуження, яку зустрів герой віршів Емми Андіївської, призводила до байдужості та закриття на нещастя іншої людини. Однак через деякий час знову в серці людини відроджувалося внутрішнє бажання зустрічі та спілкуватися з іншою людиною. На руїнах завданих війною, де процвітала смерть та знищення, знову зацвітала радість життя, щоденність та семантична неквапливість [10, 220–224].

Доля вигнанців зображена у творчості Емми Андіївської як віщий знак. Вони можуть жити в руїні, але можуть також відроджувати силу і довіру мандрівника в потужність нового життя. Поетеса пам’ятає звідки вона вийшла, її шлях веде до втрачених криниць малої батьківщини та до рідних порогів української землі. При тій складній парафразі про існування життя на рубежі, поетеса каже, що час як філософська категорія, може бути миттю, але може також називається тисячоліттям, де небагато змінюється в житті землі, хоча людські покоління минають безнастанно:

Як гаснуть вогні, і нічого не міняється / Листок так само зеленіє, / І тільки ти, ув’язнений пам’яттю, / Мусиш відходити, знаючи про свой відхід (“xxx Як гаснуть вогні”) [4, 122].

Марія Ревакович писала, що поетичний світ Емми Андіївської є найчастіше круглий та альтернативний, і деколи герметичний, однак тема ностальгії та вигнання

займає в ньому важливе місце. Навіть у дискурсі деконструкції ностальгії та вигнання, поетеса не боїться писати про болючі для неї теми. Подібну позицію зустрічаємо у творах інших поетів української еміграції, членів Нью-Йоркської групи: Віри Вовк, Богдан Бойчука, Богдана Рубчака, Юрія Тарнавського та Жені Васильківської. При чому, тема деконструкції ностальгії та вигнання у Емми Андієвської, має сюрреалістичне підґрунття, яке на перший погляд нелегко збагнути та зрозуміти [4, 32–33].

Висновки та перспективи дослідження. Метою статті було звернення наукової уваги на існування деконструкції мотивів ностальгії та вигнання як важливої теми у творчості поетеси та художниці Емми Андієвської. Обговорення цього явища як апеляції відбувається через наукове поповнення теми, яка цікавила Емму Андієвську в еміграційному світі. Це відбувалося головним чином у США (Нью-Йорк), де вона мешкала та творчо працювала та у Німеччині (Мюнхен), де написала велику кількість творів. Деконструкція травматичної для неї теми, ностальгія та вигнання, займає, отже, важливе місце у творчому фонді поетеси. Емма Андієвська, яка народилася у Донецьку і багато уваги присвятила своїй малій батьківщині, знала чим є деконструкція як творчий дискурс. Пишучи про деконструкцію, поетеса мабуть передбачала, що її український Донбас, займеться руйнівною пожежею війни та знищенням (сонет “Перехресні лінії”). Тому універсальні і водночас особисті теми, у яких висвітлювалася доля емігрантки та учасниці Нью-Йоркської групи у всіх вимірах її сутності, відійшли на дальший план. А тема деконструкції стала часткою творчого пошуку Емми Андієвської так у поезії, як і у малярстві. Безумовно, тема ця буде мати у майбутньому своє продовження, бо творчістю поетеси цікавляться багато літературознавців та антропологів культури у різних університетських наукових осередках України.

Література

1. Андієвська Е. І. Твори : [у 5 т.] / Е. І. Андієвська / [упоряд. О. А. Деко]. – Хмельницький : [б.в.], 2006. – Т. 2. – 288 с.
2. Державин В. Поезія Емми Андієвської / В. Державин // Кур'єр Кривбасу. – 2004. – № 170 (січень). – С. 99.
3. “Координати”. Антологія сучасної української поезії на заході : [у 2 т.] / [упоряд. Б. Бойчук, Б. Рубчак]. – Нью-Йорк – Мюнхен : Сучасність, 1962. – Т. 1. – С. 361–362.
4. “Півстоліття напівтиші”. Антологія поезії Нью-Йоркської групи / [упоряд. М. Ревакович]. – К. : Факт, 2005. – С. 32–33.
5. Поети “Нью-Йоркської групи” : антологія / [упоряд. О. Г. Астаф'єв]. – Харків : Ранок, 2003. – 288 с.
6. Ревакович М. Дещо про Нью-Йоркську групу / М. Ревакович // Світо-вид. – 1996. – № 2 (23). – С. 102–110.
7. Стех М. Р. “Іншим обличчям в потойбік...” – поезія і проза Емми Андієвської / М. Р. Стех // Кур'єр Кривбасу. – 2004. – № 170 (січень) – С. 82.
8. Струк-Гусар Д. Як читати поезії Емми Андієвської / Д. Струк-Гусар // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття : [у 3 кн.] / [упоряд. : В. Яременко, Є. Федоренко]. – К. : Рось, 1994. – Кн. 3. – С. 216–223.
9. Шаф О. В. Сонет Емми Андієвської в західноєвропейському контексті : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.01.01 / О. В. Шаф. – Дніпропетровськ, 2007. – 21 с.
10. Karabowicz T. “Grupa Nowojorska”. Drogi i rozdroża ukraińskiej literatury emigracyjnej po 1959 roku / T. Karabowicz. – Lublin : Episteme, 2014. – S. 210–214.

Анотація

Стаття присвячується деконструкції мотивів ностальгії та вигнання у творчості відомої української поетеси та художниці Емми Андіївської. Живучи в еміграції, у США та Німеччині, поетеса писала про деконструкцію травмованої для неї теми у її творчості; про ностальгію та вигнання. Пишучи про минуле вона зупинялася на темах універсальних і особистих, у яких висвітлювала свою особисту долю. Тема деконструкції стала частиною творчого пошуку Емми Андіївської так у поезії як і у малярстві.

Ключові слова: деконструкція, ностальгія, вигнання, еміграція, Нью-Йоркська група, поезія.

Аннотация

Статья посвящена деконструкции мотивов ностальгии и изгнания в творчестве Эммы Андиевской. Живя в эмиграции, поэтесса писала о деконструкции, травматической для ее творчества темы; о ностальгии и изгнании. Описывая прошлое, останавливалась на темах универсальных и личных, в которых освещала свою судьбу. Тема деконструкции стала частью творческого поиска Эммы Андиевской и в поэзии, и в живописи.

Ключевые слова: деконструкция, ностальгия, изгнание, эмиграция, Нью-Йоркская группа, поэзия.

Summary

Deconstruction motifs of nostalgia and exile in the works of the poet Emma Andiyevska occupy an important place in Ukrainian Literature. The reasons are nostalgia and banishment, which are present in the works of poets in the Ukrainian emigration who are friends of Emma Andiyevska as well. Some of these are also in the New York Group namely Wira Wowk, Bohdan Boychuk, Zhenya Vasykivska, Bohdan Rubchak, and Yuriy (George) Tarnavskyy. Deconstruction motifs of nostalgia and banishment are part of Emma Andiyevska's creativity and is a theme new and hitherto unexplored. The theme can be compared with Yuri Tarnavsky's composition and earlier works and sonnets, which were written by Emma Andiyevska. The existence of "Ukrainian surrealism" is a topic, which is present in the studied anthropological scheme that defines a culturological category, nonexistence, negation and Emma Andiyevska's deconstruction discourse, which is her basis for nostalgia in exile. Studying selected works of the poet's early period, when Emma Andiyevska was writing free verse results in this conclusion.

Keywords: deconstruction, nostalgia, exile, emigration, the "New York Group", poetry.

УДК 821.111.09

Тупахіна О. В.,

кандидат філологічних наук,

Запорізький національний університет

ВТРАТА ПАМ'ЯТІ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА У РОМАНІ МІТЧА КАЛЛІНА "A SLIGHT TRICK OF THE MIND"

Твори Артура Конан Дойля про пригоди Шерлока Холмса посідають особливе місце серед парадигмальних текстів вікторіанської доби, реінтерпретованих в рамках глобального самоідентифікаційного проекту "вікторіанського відродження". Починаючи з 1892 року, корпус "холмсіани" невинно зростає: станом на 2001 рік авторитетний бібліографічний довідник "The Universal Sherlock Holmes" фіксує понад 25 000 різноманітних інкрементальних текстів, що безпосередньо спираються на конан-дойлевський канон [4].